តាំងឡើងសំរាប់ឥណ្ឌូចិនទាំងមូល ។ ខ្ញុំបានស្គាល់ភូមិករមួយកន្លែងនៅក្នុងខេត្តឡុងស្មៀង ដែលត្រូវគេរំលាយបញ្ចូលគ្នា រវាងភូមិខ្មែរនិងភូមិយួន ។ វិធានការណ៍នេះបានត្រូវចាត់ចែងធ្វើឡើង ដោយអាជ្ញាធរផ្នែករដ្ឋបាល ដោយសំរេចធ្វើគ្មានការប្រុងប្រយ័ត្នប្រយែងអ្វីទាល់តែសោះ ។ លទ្ធផលគឺធ្វើឲ្យខ្មែរអស់កេរ្តិ៍អាកររបស់ខ្លួននៅក្នុងភូមិអស់រលីង ដោយគេយកទៅចែកឲ្យយួនដែលក្រីក្រឥតមានដីធ្លី ជាហេតុធ្វើឲ្យសាលារៀនយួនរីកចំរើនដុះដាលវាលគុម្ព ។ ចំណែកខាងសាលារៀនខ្មែរ ស្ថិតនៅក្នុងរបៀបអន់ខ្សោយតទៅមុខ ដោយហេតុតែគ្មានប្រភពទ្រព្យសម្បត្តិអ្វីផ្តល់ឲ្យ ។ ខ្ញុំគួររៀបរាប់ផងដែរ នូវភូមិខ្មែរមួយក្នុងខេត្តរ៉ាច់យ៉ា ដែលតាំងនៅមិនឆ្ងាយពីផ្លូវគមនាគមន៍និងពីផ្លូវទឹក ។ ថ្ងៃមួយ ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរក្នុងភូមិនោះ ទើបនឹងបានដឹងដោយការងឿងឆ្ងល់យ៉ាងខ្លាំង ដោយស្រទ្បាំងកាំងតាមរយៈខ្ញុំ ថាពួកគេពិតជាមិនមែនជាម្ចាស់នៃកម្មសិទ្ធិដីធ្លីរបស់ផងគេឡើយ សូម្បីតែដីដែលពួកគេបានសង់ទីលំនៅជាស្រេច រួចតាំងពីយូរយារណាស់មកហើយនោះក៏ដោយ ។ ព្រោះថាដីត្រង់កន្លែងនេះ ត្រូវបានគេដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងដីកម្មសិទ្ធិសាធារណៈ (Domaine public) ដោយហេតុតែថា ដីត្រង់កន្លែងនេះឥតបានបង្ហាញ ថាជាដីកម្មសិទ្ធិមានម្ចាស់កាន់កាប់ជាអលជ្ជី ព្រោះគេយល់ថាឥតមាននរណាម្នាក់ ទៅប្តឹងផ្តល់ចំពោះគណៈកម្មការសុរិយោដី (ក្រុមផែនទី) ក្នុងន័យរៀបចំព្រំប្រទល់ដីឲ្យបានត្រឹមត្រូវ ហើយក៏ព្រោះតែគ្មាននរណាឲ្យដំណឹងពីរឿងនេះ ដល់ពួកគេផងដែរ ។

តើគួរឲ្យងឿងឆ្ងល់ផងដែរឬទេ ? បើសិននៅចំពោះព្រឹត្តិហេតុ ដែលគេចាត់ទុកជាវិធានការណ៍បណ្តោះអាសន្ននេះ ប្រជាជនខ្មែរទាំងហ្វូងទាំងហ្វាយ ជួនកាលទាំងភូមិតែម្តងបានរត់បោះបង់ចាកចោលលំនៅដ្ឋានរបស់ពួកគេ ព្រោះតែចង់គេចចេញផុតពីអំពើអយុត្តិធម៌ និងពីការដណ្តើមយកដោយប្រើល្បិចកល ឬដោយប្រើកម្លាំងប្រវ័ញ្ចយក (pour fuir l'Injustice et la spoliation) ពពួកម្ចាស់បំណុល (Des créanciers annamites ou chinois) យួនឬចិនរមែងឲ្យកសិករខ្មែរ ដែលមិនចេះអក្សរស៊ីញ៉េលើលិខិតបញ្ឆោកឆបោក ឃើញក្នុងរយៈពេលយ៉ាងខ្លីខាងមុខ អ្នកជំពាក់បំណុលគេ (le débiteur) រកប្រាក់សងគេមិនបាន ក៏ត្រូវគេរឹបអូសយកកេរ្តិ៍អាករអស់រលីង ។ ការខូចខាតបាត់បង់អន្តរាយ បានបង្ហាញឲ្យឃើញយ៉ាងជាក់ច្បាស់ណាស់ ហើយការយកការប្រាក់ហួសកំណត់ ខុសច្បាប់ ការទាញយកផលកំរៃហួសហេតុ បានក្លាយទៅជាទម្លាប់ធម្មតាទៅហើយ ដូចជាការដកយកកម្មសិទ្ធិដីធ្លី (ពីអ្នកខ្ចីប្រាក់) ដោយខុសច្បាប់យ៉ាងនេះ គួរណាស់តែផ្នែករដ្ឋបាលបារាំង ធ្វើឲ្យភ្ញាក់ផ្អើលអំពីរឿងនេះឡើង ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៣៧ ទិដ្ឋាការ – ការកត់ឬចុះបញ្ជីត្រូវបានប្រកាសឲ្យធ្វើជាចាំបាច់ដោយខានពុំបាន នៅលើលិខិតជំពាក់បំណុល ដោយមានការចុះហត្ថ

លេខារួមគ្នា រវាងអ្នកខ្ចី (débiteur) និងម្ចាស់បំណុល (créancier) ។ នៅខេត្តត្រាវិញ គេបានឃើញថា ជាចាំបាច់តោងសាមីជន (អ្នកខ្ចីនិងម្ចាស់បំណុល) មកបង្ហាញខ្លួនដោយផ្ទាល់ នៅពេលចុះក្នុងបញ្ជី ពីសិទ្ធិអំណាចនៃអ្នកម្ចាស់បំណុលដែលអាចកាន់កាប់របស់ដែលគេបញ្ចាំឲ្យ (hypothèque) ក្នុងបញ្ជីនៃកម្មសិទ្ធិដីធ្លី ។

ម៉្យាងវិញទៀត យើងមានបំណងសុំឲ្យមានការពង្រឹកពង្រឹងនូវវិធានការណ៍ខ្លះដែលបានសំរេចអនុម័តរួចហើយ នៅពេលមុនសង្គ្រាម ដោយអាជ្ញាធរបារាំង ។ ជាពិសេសវិធានការណ៍ ដែលបានគូសបញ្ជាក់ថា នៅតាមភូមិករទាំងឡាយណាដែលរួមចំរុះគ្នា តោងឲ្យមានអ្នកធំដុំ អ្នកមុខអ្នកការខ្មែរ (les notables) ស្របឬសមាមាត្រទៅនឹងចំនួនប្រជាពលរដ្ឋរួមឈាមរបស់ខ្លួន ឬជាបន្ថែមពីលើនេះទៅទៀត តោងមានមន្ត្រីជំនួយខ្មែរម្នាក់ ក្នុងបញ្ជីអាត្រានុកូលដ្ឋាន (Un officier auxiliaire khmer d'Etat Civil) នៅតាមភូមិទាំងឡាយណា ដែលមានជនជាតិខ្មែរភាគច្រើនរស់នៅ ។ តែវិធានការណ៍ទាំងនោះ នឹងអាចក្លាយទៅជាមានប្រសិទ្ធិភាពពេញបរិបូណ៌ទៅបាន ក៏អាស្រ័យទៅលើអ្នកមុខអ្នកការ ដែលបានត្រូវគេចាត់តាំងទាំងនោះមានមុខងារជាន់ថ្នាក់ជាលំដាប់លំដោយ និងដោយយោលទៅលើករណីខ្លះៗ ព្រមទាំងយោងទៅលើចំនួនដ៏សំខាន់នៃជនជាតិភាគតិច ហើយអ្នកមុខអ្នកការ ឬតំណាងទាំងនោះតោងមានមុខនាទីយ៉ាងសំខាន់ ក្នុងបណ្ដាសមាជិកនៃក្រុមប្រឹក្សាឃុំ-សង្កាត់ ។ ជាការសំខាន់ណាស់ទៅទៀត តោងអ្នកតំណាងរបស់ខ្មែរទាំងនោះ ត្រូវមានមុខនាទីដែលបានមកជារបស់ផងខ្លួន ទោះបីនៅក្នុងអង្គភាពណាក៏ដោយ ទោះបីក្នុងលំដាប់ជាន់ថ្នាក់ណាក៏ដោយ ។ ប្រហែលជាងម្ភៃឆ្នាំប្លាយមកហើយ គេបានស្នើថា នៅក្នុងស្រុកណាដែលជាតំបន់ស្វយ័ត ស្រុកនោះឯងតោងទាក់ទងដោយផ្ទាល់ទៅអាជ្ញាធរជាន់ខ្ពស់ ។ តើកិច្ចការនេះនឹងធ្វើទៅកើត ទាល់តែមានជនជាតិភាគតិច មានវត្តមានច្រើនគ្រប់គ្រាន់ ឲ្យសមស្របទៅតាមវិធានការណ៍នេះឬ (??) ។ គេអាចចាប់ផ្ដើមធ្វើការតែងតាំង «មេស្រុក» (ចៅហ្វាយស្រុកឬអភិបាលស្រុក) មានសញ្ជាតិជាខ្មែរ ដោយត្រូវប្រកាសជ្រើសរើសតែងតាំងជាផ្លូវការជាចាំបាច់ នៅក្នុងតំបន់ណាៗ ដែលមានប្រជាជនភាគតិចខ្មែររស់នៅច្រើនណាស់ណាពេកទេ ។ ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយ នៅគ្រប់លក្ខណៈទាំងអស់ ខ្មែរតោងមានមុខនាទីនៅក្នុងផ្នែករដ្ឋបាល ឬក្នុងក្រុមប្រឹក្សានានា ដោយនិយាយភាសាជាតិរបស់ខ្លួន ។ នៅក្នុងការប្រឡងប្រជែងជ្រើសរើសមន្ត្រីរដ្ឋបាលទៀតសោត ចំនួនកន្លែងត្រូវតែរក្សាទុកសំរាប់បេក្ខជនមានសញ្ជាតិជាខ្មែរ ក្នុងការជ្រើសរើសកន្លែងធ្វើការក្នុងមុខងារសាធារណៈ ឬដោយមានមុខងារជាបណ្ដោះអាសន្នសិនចំពោះករណីណាពិសេសៗ ។ ទង្វើបែបនេះ ជាហេតុញ៉ាំងឲ្យភាសាខ្មែរហាក់បីដូចជាមានប្រយោជន៍ ជាផ្លូវការដែរ ។ ដូច

រូបថតចេតិយវត្តព្រៃកស្លា កំពុងកសាងឡើងវិញបន្ទាប់ពីសង្គ្រាមយៀកណាម
បានរលត់៣០មេសា១៩៩៥ ។ វត្តព្រៃកស្លា ភូមិព្រៃកស្លា ខេត្តក្រមួនស ។

ជាការរ៉ាយរ៉ាប់ក្នុងពាក្យបណ្ដឹង-ក្ដីតវ៉ាអ្វីផ្សេងៗ ឬលិខិតទាក់ទងក្នុងផ្នែករដ្ឋបាល ។ ជាទីបញ្ចប់គេអាចសុំឲ្យមានកាន់តែច្រើនឡើង នូវការិយាល័យ, មន្ទីរនានា សំរាប់កិច្ចការរបស់ខ្មែរ ដែលគេបានបង្កបង្កើតខ្លះរួចមកហើយ នាពេលមុនសង្គ្រាមនៅអមខុទ្ទកាល័យនៃទេសាភិបាល ។

★ នៅដែនកូសាំងស៊ីន ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរមានចំនួនក្រាស់ក្រៃលសំខាន់ណាស់ ចំនួននេះឥតមានថយក្រោយ មានតែពីកើនទៅមុខជាដរាប នៅរាល់ពេលណាដែលគេធ្វើការជំរឿនប្រជាជនម្ដងៗ ។ ក្នុងឆ្នាំ១៨៨៨ ខ្មែរកូសាំងស៊ីនមានចំនួន១៥០,០០០នាក់ ក្នុងចំណោមប្រជាជនសរុប ១,៦០០,០០០នាក់ ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩២៥ ពលរដ្ឋខ្មែរនៅដែនកូសាំងស៊ីនបានកើនឡើងរហូតដល់ទៅ ៣០០,០០០នាក់ ។ នៅមុនសង្គ្រាមផ្ទុះឡើង គេរាប់ឃើញមានចំនួនប្រមាណ ៣៥០,០០០នាក់ ក្នុងបណ្ដាជនសរុបដែលមានតិចជាង៥លាននាក់ ។ ទំនាក់ទំនងរបស់ពួកគេជាមួយជនជាតិចិន មានភាពល្អប្រសើរណាស់ ហើយគេសង្កេតឃើញមាន កូនកាត់ខ្មែរ-ចិន (de nombreux métis sino-cambogiens) ដែលព្រឹត្តិការណ៍ដ៏ចម្លែកមួយគួរកត់សម្គាល់ គឺគេគោរពដោយស្មោះស្ម័គ្រ ទៅតាមប្រពៃណីទំនៀមទំលាប់តាមខាងម្ដាយ ហើយដែលជាការកំរមានករណីបែបនេះណាស់ ចំពោះកូនកាត់ចិន-យួន (les métis sino-annamites) ។ ជាទូទៅ ខ្មែរនៅដែនកូសាំងស៊ីនមានទំនាក់ទំនងជាមួយយួន ដោយឥតមានការស្រឡាញ់ចូលចិត្តទាល់តែសោះ (des relations dénuées de sympathie) ។

(កំណត់អ្នកបកប្រែ ៖ រឿងនេះជាការពិតឥតប្រកែកបាន មានខ្ញុំជាសាក្សី ។ នៅភូមិខ្ញុំ មានគ្រួសារចិនមួយឈ្មោះចឹកកង គាត់អញ្ជើញមកពីស្រុកចិនតាំងពីតូច មករស់នៅក្នុងភូមិខ្មែរ ទទួលអរិយធម៌-ប្រពៃណីខ្មែរ ។ គាត់រកស៊ីខ្វៃនិងកាប់ជ្រូកលក់ ពេលខ្មែរធ្វើបុណ្យទានម្ដងៗ ។ គាត់មានកូនប្រុស៥នាក់ កូនស្រី២នាក់ ។ កូនប្រុសទាំង៥នាក់បួសរៀននៅវត្តខ្ញុំ ។ កូនច្បងបួសរហូតដល់ឡើងជាគ្រូចៅអធិការវត្តខ្ញុំ គឺជាគ្រូខ្ញុំទី១ ដែលបានបើកប្រស្រីភ្នែកខ្ញុំឲ្យចេះអក្សរខ្មែរ ។ ឯកូនប្រុសបន្ទាប់ ឡើងជាគ្រូសូត្រស្ដាំ ។ ដល់សឹកមក (ចាកសិក្ខាបទ) រៀបការប្រពន្ធជាកូនពូខ្ញុំ ៖ សែខ្មុតដូចខ្ញុំ ។ ចិនរស់នៅយ៉ាងសុខដមរមនា ក្នុងសង្គមខ្មែរដូចបងប្អូនបង្កើត ។ ឯយួននិងខ្មែរដូចទឹកនឹងព្រេង ។ សម័យដើមជំនាន់មុនៗខ្ញុំ ឬជំនាន់ខ្ញុំនេះ បើប្រុសណាហើយទៅយកប្រពន្ធយួន អ្នកស្រុកគេមិនសូវរាប់អាននិយាយរកទេ ។ ក្នុងសាលារៀន ពេលចេញលេង, ពេលចេញទៅផ្ទះ កូនខ្មែរ-កូនយួនវាយគ្នាពកមុខបែកមាត់អស់ហើយ) ។

តាមចំណាងចិត្តរបស់គេ យួន គេហៅខ្មែរថា ៖ « ថៅ » (Thô = les hommes de la terre ដូចពួកសំរែ, ពួកល្ងង់ខ្លៅ ។ ក៏ប៉ុន្តែការប្រមាថមើលងាយមើលថោកកើ

តមានទៅវិញទៅមក ។ ខ្មែរហៅយួនថា « យួន Yun » du sanskrit yavana c'est-à-dire les barbares du Nord ពួកសាហាវយង់ឃ្នងមកពីទិសខាងជើង– ពួកអមនុស្សធម៌ ។ ជាការពិតណាស់ពេកទៅហើយថា ភាពមិនត្រូវរ៉ូវ មិនចុះសំរុងគ្នា មិនស៊ីសង្វាក់គ្នា ផ្ទុយគ្នាស្រឡះរវាងទំនៀមទំលាប់ប្រពៃណី, ភាសា, សាសនា រួចថែមទាំងមានភាពល្វីងជូរចត់, ការតូចចិត្តព្រោះដោយហេតុតែការបាត់បង់ដីធ្លី កេរ្តិ៍អាករ ។ល។ ហេតុទាំងអស់នេះហើយ ដែលបណ្តាលឲ្យមានការទាស់ទែងខ្វែងគំនិតគ្នា, ការប៉ះទង្គិចគ្នា, ចងជាគំនុំគុំគួនឥតស្រាកស្រាន្ត... ដែលមានលក្ខណៈមិនច្បាស់ (une friction latente) ហើយដែលញុំាងឲ្យខូចខាតដល់សន្តិភាពក្នុងសង្គម ដូច្នេះតោងទាមទារឲ្យមានការត្រួតត្រាមួយមានលក្ខណៈជាអាជ្ញាកណ្តាល (et qui réclame le contrôle d'un arbitre) ។

អាស្រ័យហេតុនោះហើយ ដែនដីកូសាំងស៊ីនលេចធ្លោឡើងយ៉ាងច្បាស់ប្រាកដថា ជាទឹកដីសហព័ន្ធដែលបារាំងរមែងមានសេចក្តីអាណិតអាសូរដល់អ្នកទន់ខ្សោយ ហើយមានភាពថ្លៃថ្នូរចំពោះប្រជាពលរដ្ឋដ៏សុចរិតទៀងត្រង់នោះ តោងធ្វើឲ្យមានប្រៀបជាងគេ ក្នុងកិច្ចស្វែងរកដំណោះស្រាយដោយយុត្តិធម៌ និងធ្វើឲ្យមានលំនឹងពេញបរិបូណ៌ជាងការបែកបាក់ នាំឲ្យពិភពលោករលត់រលាយ ដែលជាការប៉ុនប៉ងរបស់អ្នកខ្លាំងនោះឲ្យសោះ ។ ដូច្នេះដើម្បីផ្តល់ឲ្យដល់ជនជាតិភាគតិចខ្មែរនៅភូមិភាគទន្លេមេគង្គភាគខាងក្រោម (du Bas-Mékong) នូវលក្ខន្តិកៈនយោបាយ (un statut politique) មួយ ដែលរហូតមកដល់ពេលនេះ មិនដែលបានចែងឲ្យច្បាស់ប្រាកដនៅឡើយទេ ។ លក្ខន្តិកៈនោះឯងត្រូវស្រោចស្រង់ដល់សិទ្ធិរបស់ពួកគេតាមវិធានការរដ្ឋបាល – រក្សាទុកឲ្យនៅដដែលក្នុងភាពដើម នូវសម្បត្តិវប្បធម៌របស់ពួកគេ – ការពារជាពិសេសនូវទ្រព្យសម្បត្តិអចលនៈវត្ត, បេតិកភ័ណ្ឌ (កេរ្តិ៍ដំណែលពីឪពុកម្តាយ) របស់ពួកគេ ដែលកាន់តែថយចុះតិចទៅៗ បន្តិចម្តងៗជារៀងរាល់ថ្ងៃដោយសារតែភាពជ្រុលហួស – ភាពអយុត្តិធម៌ – ការរំលោភបោកបញ្ឆោត – ការបំពានកេងប្រវ័ញ្ចយក ដែលជាការមិនអាចជឿបាន ។ ខ្ញុំត្រូវតែនិយាយបន្ថែមទៀត ខ្ញុំត្រូវតែនិយាយបន្ថែមទៀតថា ប្រទេសបារាំងរបស់យើង មិនត្រឹមតែមិនរវល់ពីបញ្ហានេះប៉ុណ្ណោះទេ តែតោងផ្តល់នូវគុណភាពដ៏ចំបងឲ្យដល់ប្រជាពលរដ្ឋទាំងនោះទៀតផង ។ ជនភាគតិចខ្មែរនៅដែនកូសាំងស៊ីន រមែងមានការជាប់ជំពាក់ទៅលើជំនឿខាងពុទ្ធសាសនាប៉ែកខាងត្បូង (ហិនយាន) តាំងពីបូរំបូរាណកាលតរៀងមកម្ល៉េះ ។ ចំណែកខាងនគរអាណ្ណាមវិញ ទទួលរើសយកពុទ្ធសាសនាបែបបទភាគខាងជើង (មហាយាន) ។ ដូច្នេះវាជាភារៈរបស់ប្រទេសបារាំង ដែលជាប្រជាជាតិមួយប្រកាន់យកសាសនាគ្រីស្ទ និងជាប្រជាជាតិសេរីជាយូរអន្លង់មកហើយនោះ តោង

រូបថតខាងលើ ៖ « សមាគមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម » កសាងឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩៣៣ ។ ក្រោយឆ្នាំ១៩៧៥ យួនបានកែប្រែឈ្មោះសមាគម នេះ ដោយដាក់ថា « ចំណងមិត្តភាពខ្មែរវៀតជាអមត: » វិញ ។ សមាគមនេះស្ថិតនៅក្នុងហូវយ៉ាង ។

ខិតខំធ្វើយ៉ាងណាឲ្យភូមិភាគអាស៊ីប៉ែកអគ្នេយ៍ ក្លាយទៅជាមជ្ឈមណ្ឌលមួយប្រកាន់យកព្រះពុទ្ធសាសនាតែមួយបែបគត់ ដូចដែលប្រទេសបារាំងបានខិតខំធ្វើឲ្យទ្វីបអាហ្វ្រិកក្លាយជាមណ្ឌលសាសនាឥស្លាមអីចឹងដែរ ។ មិនមែននិយាយដោយការលាក់លៀមអ្វីឡើយ ដែលថាប្រទេសជប៉ុនបំរុងនឹងចាត់ចែងបែបនេះដែរ ដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់ខ្លួន ពោលគឺបង្រួមនិកាយព្រះពុទ្ធសាសនាទាំងអស់នៅលើដែនដីឥណ្ឌូចិនទាំងមូល ហើយប្រទេសសៀមក៏បានបន្តនូវកិច្ចការនេះជាយូរយារណាស់មកហើយដែរនៅប្រទេសកម្ពុជា ក្នុងគោលបំណងដូចគ្នា ដើម្បីឆ្លៀតឈ្លានពានប្រវ័ញ្ចពង្រីកយកទឹកដី ។ ព្រះសង្ឃខ្មែរនៅដែនកូសាំងស៊ីន មានភារ:ផ្សព្វផ្សាយព្រះពុទ្ធសាសនា តាមរយៈវិជ្ជាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិតស្ថិតនៅទីក្រុងភ្នំពេញ (**Institut Bouddhique de Phnom Penh**) ហើយដែលមានទំនាក់ទំនងទៅនឹងប្រទេសលាវ

ផងដែរ ។ វិជ្ជាស្ថានមានលក្ខណៈជាសហព័ន្ធដោយមានសមណ្ឌមពរចង់ឲ្យមានការលូតលាស់ល្អប្រសើរ ហើយសារៈប្រយោជន៍ក៏មិនមែនជាការអស់សង្ឃឹមនោះដែរ

ខ្ញុំចង់បញ្ជាក់បន្ថែមនៅទីបញ្ចប់នេះ ដើម្បីទាក់ទាញអារម្មណ៍ដល់អស់លោក-អ្នកនូវទង្វើខ្លះៗដែលត្រូវប្រព្រឹត្តចំពោះប្រជាពលរដ្ឋទាំងនោះ នៅពេលណាដែលពួកគេ សុំអញ្ជើញអស់លោកអ្នកទៅធ្វើទស្សនកិច្ចតាមភូមិស្ថានរបស់ពួកគេម្តងម្កាល ។ ជាការល្អ ពេលណាគេចូលទៅក្នុងបរិវេណវត្តអារាមណាមួយហើយ តែងតែមានព្រះសង្ឃជាភិក្ខុឬលោកនេននិមន្តមកទទួលលោកអ្នក តាំងពីខ្លោងទ្វារចូលជានិច្ច ។ លោកអ្នកទូលលោកថា លោកអ្នកចង់ស្នើទៅថ្វាយបង្គំព្រះគ្រូចៅអធិការ ដែលជាព្រឹទ្ធាចារ្យគួរជាទីគោរពរបស់អ្នកភូមិស្រុក ។ បើសិនជាចំពេលលោកឆាន់ ឬចំពេលលោកសឹង (សំរាក) ដើម្បីជាការគួរសម មិនគួរទទូចដោយចចេសចង់បានជួបភ្លាមៗនោះឡើយ ។ ជនជាតិខ្មែរតែងមានការចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងខ្លាំង នូវទង្វើអ្វីៗទាក់ទងដល់វត្តអារាមរបស់ពួកគេ ។ បើសិនជាគេជូនទឹកតែឬទឹកដូងដល់លោកអ្នក សុំទទួលយកភ្លាមដោយរីករាយទៅ បើទុកជាកែវឬពែងមានជាប់ជាតិក្អែលខ្លះៗ ឬបើទោះបីលោកអ្នកមិនស្រេកក៏ដោយ ព្រោះថាអំណោយឬជំនូនទាំងនោះ បានផុះចេញពីបេះដូងឬទឹកចិត្តដ៏បរិសុទ្ធរបស់ពួកគេតែម្តង ដោយចិត្តទូលំទូលាយ ។ ចូរអ្នកអង្គុយលើកន្ទេលកក់ រំលេចពណ៌ដ៏ស្រស់ស្អាត បើប្រសិនជាព្រះគ្រូចៅអធិការអញ្ជើញអ្នក ។ អ្នកឯទៀតៗគេអង្គុយព័ទ្ធជុំវិញអស់លោកជារង្វង់ ហើយគេប្រុងប្រៀបស្តាប់យោបល់លោកអ្នកដោយយកចិត្តទុកដាក់ និងដោយស្ងៀមស្ងាត់គួរជាទីគោរព ។ ចូរលោកអ្នកស៊ើបសួរដំណឹងពីសេចក្តីត្រូវការ, ពីអាគារ (កុដិលោក, សាលាឆាន់, ព្រះវិហារ, សាលារៀន...) ពីផលិតផលស្រូវអង្ករ និងដំណាំដាំដុះផ្សេងៗ, ពីសុខភាពឬជម្ងឺដំកាត់ នៃសត្វពាហនៈ ឬសត្វបក្សាបក្សី យកសាច់ធ្វើជាអាហារ (មាន់ ទា ជ្រូក), ពីកិច្ចការរៀនសូត្ររបស់សិស្សានុសិស្សកូនចៅជើងវត្ត, ពីស្ថានភាពសាលារៀន (អាគារ, សម្ភារៈផ្សេងៗ, ចំនួនសិស្សប្រុសស្រី, ចំនួនគ្រូ, ពីសេចក្តីត្រូវការ ។ល។ និង ។ល។ សូម លោកអ្នកកុំភ្លេចឲ្យសោះទៅធ្វើទស្សនកិច្ចដល់សាលារៀនផ្ទាល់តែម្តង - សួរសុខទុក្ខដល់ព្រះសង្ឃជាគ្រូបង្ហាត់បង្ហាញ ។ ចែកស្ករគ្រាប់ឬរូបភាពផ្សេងៗដល់សិស្សប្រុសស្រី ។ ក្នុងការនិយាយស្តី តោងប្រើពាក្យទន់ភ្លន់ចំពោះចាស់ព្រឹទ្ធាចារ្យ - សំដីផ្អែមល្ហែមទាក់ទាញចិត្តឲ្យគេស្រឡាញ់ចូលចិត្ត ។ ក្នុងឱកាសនោះលោកអ្នកបញ្ចេញនូវអាកប្បកិរិយារីករាយសប្បាយ (**Soyez jovial à l'occasion**) ។ ខ្ញុំអាចយកពត៌មានដ៏សំខាន់ៗ ដែលដឹកនាំខ្ញុំឲ្យទៅស្រាវជ្រាវរកឃើញនូវកន្លែងកប់វត្ថុបុរា-ណដ៏ល្អៗប្រពៃ ដោយខ្ញុំគ្រាន់តែត្រឹមចែកជូបដល់ពួកគេនូវ ៖ ប្រអប់ឈើគូស, បារី, កញ្ចប់ធូប, ទៀន ឬក៏ដុំសាប៊ូ ឬក៏គ្រាន់តែត្រឹមជួយព្យាបាលរបួសដំបៅបន្តិចបន្តួច

ប៉ុណ្ណោះ ឬម្យ៉ាងទៀតត្រឹមតែបន្តក់ថ្នាំដាក់ភ្នែកឲ្យដល់កុមារា-កុមារីទាំងឡាយណា ដែលកើតជម្ងឺភ្នែកងារ (ឈឺភ្នែក-ហើមភ្នែក) ។ ត្រូវចេះស៊ូទ្រាំអត់ធ្មត់, មិនត្រូវប្រញាប់ប្រញាល់ពេកទេ ហើយក៏គេមិនដែលប្រគេនបច្ច័យ (ប្រាក់កាស) ទៅព្រះសង្ឃដោយផ្ទាល់ដៃដែរ ។ វិន័យមិនអនុញ្ញាតឲ្យលោកទទួលយកប្រាក់ពីគ្រហស្ថ ។ តែពេលនោះ បើសិនជាការចាំបាច់ណាស់ ត្រូវអ្នកប្រគេនលោកតាមអាចារ្យវត្ត ឬបុគ្គលចាស់ទុំណាម្នាក់គួរជាទីទុកចិត្ត (par l'intermédiaire d'un laîc, achar ou autre) ដោយបញ្ជាក់ជានិច្ចថា ៖ ប្រាក់នេះជាវិភាគទានផ្ទាល់ខ្លួនរបស់លោកអ្នក ឬជារបស់រដ្ឋបាល សំរាប់ជាកិច្ចជួយកសាងជួសជុលវត្តអារាម ឬសំរាប់ជួយពង្រីកសាលា រៀន...។

ប្រសិនបើលោកអ្នកត្រូវការស្នាក់នៅមួយរយៈក្នុងវត្ត ឬក៏ត្រឹមតែបោះជំរុំបណ្ដោះអាសន្ន សុំលោកចេញបញ្ជាដល់អ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ កុំឲ្យមាត់កឡូឡាខ្លាំង

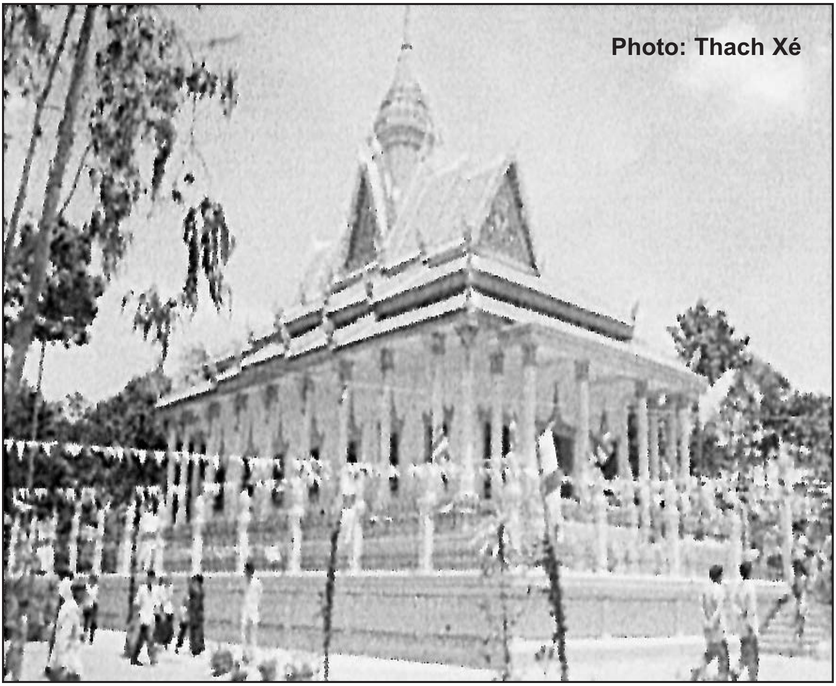

រូបថតខាងលើ គឺព្រះវិហារវត្ត « សុវណ្ណមាលីព្រះបាង្គ » ដែលទើបធ្វើបុណ្យសម្ពោធថ្មីៗនេះ(កាលពីថ្ងៃទី១-២-៣ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៩៩)

ប្រសិនបើលោកអ្នកត្រូវការស្នាក់នៅមួយរយៈក្នុងវត្ត ឬក៏ត្រឹមតែបោះជំរុំបណ្ដោះអាសន្ន សុំលោកចេញបញ្ជាដល់អ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ កុំឲ្យមាត់កឡូឡាខ្លាំងពេក ជាពិសេសពេលព្រះសង្ឃកំពុងសូត្រធម៌ថ្វាយបង្គំព្រះ ឬពេលកំពុងមានពិធីផ្សេងៗ ។ ទោះបីទីធ្លាវត្តទូលំទូលាយយ៉ាងណាក៏ដោយ ជាការប្រសើរគួរបោះជំរំ ឬសាងសង់សំណង់អ្វីៗជាបណ្ដោះអាសន្នទាំងនោះ នៅក្រៅបរិវេណវត្ត ដើម្បីជាការសមស្របទៅតាមសេចក្ដីត្រូវការនៃជីវិតរស់នៅខាងផ្នែកសម្ភារៈ ។ តោងប្រយ័ត្នប្រយែងជាពិសេស កុំឲ្យមានការសម្លាប់សត្វធាតុទាំងឡាយ ៖ គោ-ជ្រូក ឬមាន់ក៏ដោយ ក្នុងបរិវេណវត្តឲ្យសោះ ។ ព្រោះថាវត្តអារាមជាទីសក្ការៈបូជា ។ ជីវិតសត្វធាតុទាំងអស់មានតម្លៃស្មើគ្នានឹងជីវិតមនុស្សលោកផងដែរ ។ ការប្រុងប្រៀបប្រយ័ត្នប្រយែងទុកជាមុនខ្លះៗទាំងប៉ុន្មាននេះ តាមធម្មតាវាជាការគ្រប់គ្រាន់ណាស់ទៅហើយ សំរាប់ទាក់ទាញប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរទាំងឡាយនោះ ឲ្យស្រឡាញ់ចូលចិត្តរាប់អានយើង ព្រោះថាពួកគេសុំតែសេចក្ដីស្មោះត្រង់-ទៀងទាត់-ភក្ដីភាពពីយើងតែប៉ុណ្ណោះ ។ សេចក្ដីកត់សំគាល់ជាច្រើនដូចគ្នានេះដែរ ក៏អាចយកទៅអនុវត្តន៍នៅក្នុងសង្គមយួនបានផងដែរ ។ ហើយត្រូវតែខិតខំសំដែងនូវកម្លាំងចិត្តជានិច្ច ក្នុងការជួយឧបត្ថម្ភ ជួយទំនុកបំរុងជ្រោមជ្រែងដល់ពពួកគេ ដើម្បីជាការទាក់ទាញទឹកចិត្តពួកគេ ឲ្យស្រឡាញ់រាប់អានចំពោះមកយើងវិញ (pour réussir la conquête de Coeurs) ។

តាមរយៈនៃសីលធម៌-ទំនៀមទម្លាប់ ឬការរស់នៅដ៏គួរឲ្យកត់សំគាល់យ៉ាងខ្លាំងក្លារបស់ពួកគេ ជនជាតិខ្មែរនៅដែនកូសាំងស៊ីន បានទាក់ទាញទឹកចិត្តយើងឲ្យកោតសរសើរ លើកតម្លៃយ៉ាងខ្លាំងដល់ពពួកគេ ហើយស័ក្តិសមតែបានទទួលនូវការរាប់អានយកចិត្តទុកដាក់ ពីសំណាក់សហគមបារាំងចំពោះពួកគេ ។ ហើយសហគមបារាំងតោងបញ្ចេញបង្ហាញដល់ពពួកជន ដែលរងទុក្ខវេទនា តាមរូបភាព បុគ្គលិកលក្ខណៈជាតិសាសន៍របស់ពួកគេនោះ ឲ្យមានជំនឿជឿជាក់ថា វាសនាអនាគតប្រទេសជាតិផងខ្លួន ដែលគេយកមកនិយាយរៀបរាប់មកបង្កបង្កើតជាថ្មីទាំងអស់គ្នា ឲ្យបានទូលំទូលាយនោះ ព្រោះដើម្បីចៀសវាងជួយសំរាលកុំឲ្យមានការទាស់ទែង ការប៉ះទង្គិចគ្នា ដែលជាហេតុញាំងឲ្យលេចចេញមកនូវការស្វែងប្រាថ្នារកឧត្តមគតិរួម ។

នាពេលរសៀលថ្ងៃនេះ បានជាខ្ញុំសុខចិត្តយល់ព្រមមកធ្វើការបរិយាយពីជនភាគតិច ក៏ព្រោះតែជនភាគតិចខ្មែរទាំងអស់នោះមានលក្ខណៈថ្លៃថ្នូរ ចង់រក្សាទុកឲ្យនៅដដែល នៃការមិនរំលាយបញ្ចូលគ្នា ដែលគេនិយាយរៀបរាប់មិនកើត ។ គឺជាការពិតប្រាកដណាស់ហើយ ដែលថាខ្ញុំមានវត្តមាននៅទីនេះ ដើម្បីធ្វើជាមេធាវី ឬជាស្នាក្តីតំណាងឲ្យដល់អ្នកទន់ខ្សោយ ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះទៀតសោត ក៏ព្រោះតែដែនដីកូសាំងស៊ីននេះជានគរមួយ ពោរពេញទៅដោយប្រវត្តិសាស្ត្រ ដែលជាការត្រឹមត្រូវបំ

ផុតរបស់ជនតំណពូជពង្សអ្នកកសាងប្រាសាទអង្គរយ៉ាងពិតប្រាកដ បន្តការរស់នៅរបស់ខ្លួន (C'est aussi parce que la Cochinchine est un pays chargé d'histoire où il est juste que survivent les descendants authentiques des batisseurs d'Angkor) ។ រួចបន្ទាប់មកទៀត សូមអនុញ្ញាតឲ្យខ្ញុំធ្វើការប្ដឹងផ្ដល់តវ៉ាទៅតុលាការផងដែរ ចំពោះបុព្វហេតុរបស់ពួកគេទាំងឡាយដែលយល់ឃើញថា សកលភាពនិយម (l'universalisme) នៅមិនទាន់កើតមានសំរាប់គ្រប់ៗគ្នានៅឡើយទេ ។ អ្វីៗដែលបានធ្វើសំរាប់អ្នកដំណើរ និងសិល្បករ, គ្រឿងប្រទាញចិត្តនិងភាពផ្សេងៗគ្នា- ភាពខុសៗគ្នា- កំពុងត្រូវបានធ្លាក់ហិនហោចលិចលង់ដ៏គួរឲ្យព្រឺខ្លាចទៅក្នុងលក្ខណ:ភាពដូចគ្នា នៃរបៀបរស់នៅដូចសព្វដង ។ វាហាក់បីដូចជានៅក្រោមការបង្ខិតបង្ខំដ៏សំបើមគួរឲ្យព្រឺខ្លាចនៃច្បាប់ឧស្សាហកម្មនោះហើយ ដែលញ៉ាំងឲ្យអស់មានមុខនាទីអ្វីសំរាប់ទំនៀមទំលាប់ប្រពៃណីពីដើមដំបូង ដ៏ល្អស្រស់ប្រិមប្រិយគួរឲ្យត្រេក ហើយដែលប្រជាពលរដ្ឋជំនាន់ដើមបានសំដែងបង្ហាញនូវអនុភាពខាងសិល្ប: ឬទេពកោសល្យរបស់ខ្លួន ។ ក៏ប៉ុន្តែប្រទេសបារាំង ជាប្រជាជាតិមួយដ៏ចាស់បូរំបូរាណ ប្រកបដោយលំនឹងនិងគុណសម្បត្តិក្នុងការវិនិច្ឆ័យ (La France est une vieille Nation d'équilibre et de raison) គំនិតត្រិះរិះពិចារណាដ៏ចាស់ទុំដោយការត្រិះរិះល្អិតល្អន់ភ្លឺស្វាងអស់រយ:ពេលច្រើនសតវត្សមកហើយរបស់ខ្លួន (របស់ប្រទេសបារាំង) តោងពឹងពាក់ទៅលើភាពលាតសន្ធឹង ដែលពោរពេញទៅដោយភាពស្រដៀងគ្នា, ភាពខុសគ្នាតែបន្តិចបន្តួច និងផ្ដល់នូវរបៀបរបបលក្ខណ: ឬទម្រង់ដល់សង្គមណាមួយ ហើយដែលធម្មជាតិនៃមនុស្សលោកបានបញ្ចេញឲ្យឃើញ នូវភាពស្មុគស្មាញទាំងអម្បាលមាណ ។ ចំពោះមតិ, ទស្សន: ឬការយល់ឃើញដ៏ងាយជ្រួល និងមិនជាក់ច្បាស់, ត្រឡប់ត្រឡិននៃអ្នកដែលចូលមកដោយឃឹតយ៉ាវក្នុងមាគ៌ានៃអារ្យធម៌ ប្រទេសបារាំងមិនត្រូវឈប់ប្រឆាំងជំទាស់ ដោយស្មារតីនឹងនរ ដោយការជំនះចិត្តបាន ដោយគ្មានស្ទើបរំភើបតទៅទៀតឡើយ ចំពោះសញ្ញាណនៃគោលសេចក្ដី, ចំពោះភាពប្លែកៗ, ភាពផ្សេងៗពីអ្វីៗដែលមានមែនទែន, ដែលមានពិតប្រាកដ ។ តោងត្រូវតែធ្វើឲ្យកើតមានឡើង, នាពិភពលោកសម័យថ្មីនេះ នូវការវិវត្តន៍នៃគំនិតប្រាជ្ញាស្មារតីថ្មី ដែលមិនមែនមានមូលដ្ឋានចេញពីការងាយស្រួលស្មើៗគ្នានោះទេ តែនៅលើការវិនិច្ឆ័យ ការពិចារណាយ៉ាងហ្មត់ចត់ទៅលើគតិយុត្តិធម៌, ទៅលើច្បាប់ជាធរមាន ដោយធ្វើឲ្យសមស្របនិងទៅលើសិទ្ធិ (le droit) របស់គ្រប់ប្រជាជាតិទាំងអស់ ដែលមានវត្តមានរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។ សេចក្ដីសង្ឃឹមពីរប្រការ ដែលនាំឲ្យយើងមានមោទនភាពសប្បាយរីករាយពេញចិត្តនោះ គឺការទទួលស្គាល់ និងការគោរព ចំពោះការទាមទារដ៏មានប្រយោជន៍សំរាប់មនុស្សជាតិទាំង

មូល (la double espoir dans lequel il nous plaît de reconnaître et de saluer une revendication d'humanité) ។ល។

ដោយ ល្វី-ម៉ាឡឺរ៉េ
par Louis Malleret

រូបថតខាងលើ គឺព្រះវិហារវត្ត « អង្គររាជបូរី » ហៅវត្តអង្គរ

★ វិយោគកថារបស់លោកអេង-សារី ៖

ខ្ញុំសូមលំឱនកាយ ដោយគោរពដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ដល់វិញ្ញាណក្ខន្ធ លោកល្វី-ម៉ាឡឺរ៉េ ដែលបានផ្តល់យិត្តិធម៌ដល់សង្គមជាតិរបស់ខ្ញុំ - ដល់មាតុភូមិកំណើតដ៏អភ័ព្វរបស់ខ្ញុំ ។ សូមឲ្យគោលបំណងប៉ុនប៉ងទាំងប៉ុន្មាន ដែលលោកបានស្នើឡើង បានសំរេចប្រការ នាដើមសតវត្សទី២១នេះ ដែលប្រទេសតូចតាចទាំងឡាយក្នុងសកលលោកគេរកឃើញឡើងវិញ នូវឯករាជភាព, អធិបតេយ្យភាព និងបូរណភាពទឹកដី... នៅសល់តែខ្មែរកូសាំងស៊ីនប៉ុណ្ណោះ ។ល។